

KAMU TÜKETİM HARCAMALARI VE ÖZEL TÜKETİM HARCAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE AMPİRİK BİR İNCELEME

Sinan SARISOY*

Fazlı YILDIZ**

ÖZET

Bu çalışmada 27 AB üyesi ülke ile Türkiye örneğinde 1990-2010 yılları arası yıllık veriler kullanılarak, kamu tüketim harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerindeki etkisi panel veri analizi ile incelenmektedir. Çalışmanın modelinde kullanılmak üzere bağımlı değişken olarak özel tüketim harcamaları; bağımsız değişkenler olarak da kamu tüketim harcamaları, nüfus, harcanabilir kişisel gelir ve tüketici fiyat endeksi değişkenleri seçilmiştir. Yapılan ekonometrik analiz sonuçlarına göre; genişletici maliye politikasının toplam talep üzerinde genişletici etkisi olacağını ifade eden Keynesyen görüşün ilgili dönem ve ülke seti için geçerli olmadığı, aksine kamu tüketim harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerinde itme etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu tüketim harcamaları, özel tüketim, panel veri analizi

ABSTRACT

In this paper, it is examined the effect of government consumption expenditures on private consumption expenditures with panel data analysis used data between the years of 1990-2010 in the case of 27 EU countries and Turkey. It is selected that private consumption expenditures as dependent variable and government consumption expenditures, population, private disposable income and consumer price index as independent variables to use in the model of this paper. According to the results of econometrics analysis applied, it has been reached to the conclusion that Keynesian view which states that expansionary fiscal policy has expansionary effect on the aggregate demand is not valid for the set of related term and country. However, according to the analysis, government consumption expenditures have crowding out effect on private consumption expenditures.

Key Words: Government consumption expenditures, private consumption, panel data analysis

Giriş

Makroekonomik analizlerde, kamu harcamalarının üretim, istihdam ve tüketimi etkileyerek toplam talebi önemli ölçüde değiştirdiği savunulmaktadır. Bununla birlikte,

*Yrd.Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, ssarisoy@hotmail.com

**Yrd.Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü,
fyildiz@dumlupinar.edu.tr

kamu harcamalarının değişik türleri ve bu harcamaların finansman mekanizmalarının, özel kesim üzerinde farklı sonuçlar doğurduğu da bilinmektedir. Dolayısıyla, kamu harcamalarının özel kesimi hangi yönde etkilediği; bir başka ifadeyle, bu etkilemenin olumlu mu, olumsuz mu olduğu konusunda tartışmalar bulunmaktadır.

Keynesyen görüş, kamu harcamalarında meydana gelecek bir artış ile üretimin, istihdamın ve tüketimin artacağını, diğer bir deyişle çekme etkisinin (*crowding-in*) ortaya çıkacağını savunmaktadır. Dolayısıyla Keynes, ekonomi eksik istihdam düzeyinde iken, efektif talebi arttırıcı politikaların; diğer bir deyişle, genişletici maliye politikalarının uygulanması gerektiğini öne sürmektedir. Ancak neoklasik ekol, bu görüşün her zaman geçerli olduğuna karşı çıkmaktadır. Örneğin; Bailey, kamu kesimince sunulan mal ve hizmet miktarındaki artışın doğuracağı genişletici etkinin, özel kesimin tüketim ve yatırım harcamalarını azaltabileceğinden; diğer bir deyişle, itme etkisinin oluşacağından (*crowding-out*) bahsetmektedir. Hall ise, kamu harcamalarındaki geçici değişikliklerin önemli konjonktürel dalgalanmalar meydana getireceğini, çünkü bu harcamaların zamanlar arası üretim ve iş ikamelerini doğuracağını ifade etmektedir (Barro, 1980).

Kamu harcamalarının özel kesim üzerinde itme etkisi oluşturacağı görüşü neoklasik ekolde sıkça savunulan bir görüştür. Artan kamu harcamalarının vergiyle finanse edilmesi, ekonomideki bireylerin kullanılabilir gelirini ve dolayısıyla tüketimlerini azaltacaktır. Kamu harcamalarında meydana gelecek artışın borçlanma ile finanse edilmesi durumunda da, yine ekonomide faiz oranı artacak ve bu da enflasyona sebep olacaktır. Bu durum da aynı şekilde talebi azaltacaktır. Ancak, bu konuda Ricardo farklı bir görüş beyan etmiştir. J. Buchanan tarafından kavramsallaştırılarak yeniden gündeme getirilen, Barro tarafından yapılan katkılarla da uzun süre tartışılan ve 'Ricardocu denklik teorisi (Ricardo-Barro denklik teorisi)' adı verilen görüşe göre ise, kamu harcamalarının vergiyle veya borçlanma ile finanse edilmesi aynı etkiyi doğurmaktadır (Barro, 1989, s.38-39).

Efektif talebin teşvik edilmesine dayalı Keynesyen görüş, 1970'li yıllara kadar refah devletinin çeşitli uygulamaları ile yürürlükte kalmıştır. Ancak 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik kriz, genişletici mali politikalara dayanan Keynesyen refah devletinin finansman sorunlarını ortaya çıkarmış ve söz konusu finansman sorunlarını gidermek amacıyla mali konsolidasyon politikaları gündeme gelmiştir. Kamu mali dengesinin sağlanmasına yönelik olarak uygulanan bu daraltıcı maliye politikaları, kaçınılmaz olarak ekonomide bir yavaşlamaya neden olmuş; ancak Keynesyen görüşün öngörülerine uygun olmayan bazı sonuçlar da ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle, kamu harcamalarında kısıntıya gidilmesine dayalı mali konsolidasyon politikaları, beklentilerin aksine, özel tüketim harcamalarını teşvik ederek ekonomiyi canlandırmıştır. Bu durum, Keynesyen görüşün daraltıcı maliye politikalarının ekonomide daraltıcı etkiler gösterdiğine ilişkin öngörülerinin tartışılmasına sebep olmuştur (Dökmen ve Vural, 2011, s.120). Keynes'in öngörülerinin tersine ortaya çıkan bu sonuçlar literatürde 'Keynesyen olmayan etkiler' olarak bilinmektedir. Ayrıca son yıllarda yapılan ampirik çalışmalar, Keynesyen çarpan büyüklüğünün, daha önceki analizlerde varsayılandan da daha küçük olduğunu göstermiştir (Feldstein, 2009).

Normal zamanlarda bir takım etkenler basit Keynesyen çarpan analizinin ekonomi üzerinde yaratacağı etkileri değiştirebilir ve böylece, maliye politikasının uygulanması sonucunda ekonomi üzerinde meydana gelen genişletici etki dengelenebilir (Ataç, 1997, s.73). Diğer bir deyişle, kamu harcamalarının toplam talep üzerindeki etkisi araştırılırken, özel kesim üzerinde meydana getireceği daralma da hesaba katılmalıdır. Fiyat düzeyi veri olarak alındığında ve beklenen reel getiri oranı da hesaba katıldığında, kamu tüketim harcamalarının özel kesim üzerindeki etkileri üç şekilde ortaya çıkar (Barro, 1980): 1. Uzun dönemde kamu kesimi tarafından el koyulan kaynakların özel kesimin kullanılabilir geliri üzerinde doğuracağı etki, 2. Kamu kesimi ve özel kesim tüketimi veya yatırımı arasındaki ikamecilik durumu ve 3. Cari dönemde veya gelecekte beklenen vergi oranlarındaki değişikliklerin doğuracağı ikame etkisi.

Birinci etki, ekonomideki gelir kaynaklarının kamu kesimi tarafından alınmasıyla özel kesimin gelirinin azalacağını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, kamu harcamalarının çarpan etkisi, bu harcamaları finanse etmek için kullanılan vergi ve borçlanmanın, özel kesim harcamalarının da finanse edildiği ödünç verilebilir fonlar üzerinde meydana getirdiği etki nedeniyle dengelenebilmektedir (Ataç, 1997, s.74).

İkinci etki, kamu harcamalarıyla satın alınan mal ve hizmetlerin elde edilmesiyle birlikte, özel kesimdeki kişi ve firmaların bu mal ve hizmetleri satın almak için harcayacakları miktarın azalmasıdır. Böylece artan kamu harcamalarının ekonomi üzerindeki genişletici etkisi azalmaktadır. Çünkü bazı kamu harcamaları özel kesim tüketim harcamalarının ikamesi olabilmektedir (Ataç, 1997, s.74). Diğer bir deyişle, eğer özel sektör kamu kesimi tarafından üretilen mal ve hizmetleri kullanıyorsa, diğer bir deyişle özel tüketim ve kamu tüketimi arasında ikamecilik varsa; ekonomide kamu tüketiminde meydana gelecek bir artış özel tüketimin azalması yoluyla dengelenecek ve çarpanın değeri nispeten azalacak, hatta negatif bile olabilecektir. Diğer taraftan, eğer kamu ve özel kesim tüketimi tamamlayıcı nitelikteyse, genişletici bir maliye politikası özel tüketimi artırmak yoluyla toplam talepte göreceli olarak daha fazla bir artış meydana getirecektir (Kwan, 2006).

Üçüncüsü, devletin vergi ve harcama politikaları özel kesimdeki kişi ve firmaların üretimde bulunma ve yatırım yapma kararlarını etkileyebilir ve böylece toplam arz etkilenebilir. Yüksek vergi oranlarında arz koşullarında meydana gelen olumsuzluk, kamu harcamalarının ekonomi üzerindeki genişletici etkisini dengeleyebilmektedir (Ataç, 1997, s.74-75).

Bu çalışmada kamu tüketim harcamaları ile özel tüketim harcamalarının ilişkisi AB ülkeleri ve Türkiye örneğinde incelenecektir. Çalışmanın giriş bölümünde konu ile ilgili teorik bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise konu ile ilgili ampirik literatür taraması yapılacaktır. Takip eden bölümde konu ile ilgili model ortaya konularak, panel veri analizi çerçevesinde, panel birim kök ve panel eşbütünlüşme analizleri yapılacaktır. Sonuç bölümü ise yapılan ekonometrik analizin, teorik çerçeve ve daha önce yapılan ampirik çalışmalarla uyumlu olup olmadığının değerlendirildiği kısımdır.

1. Konu ile İlgili İncelenmiş Ampirik Literatür

Çalışmanın bu bölümünde, kamu tüketim harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerindeki etkilerini inceleyen ampirik çalışmalara değinilecektir. Daha önce bahsedildiği gibi, kamu tüketim harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerindeki etkisi iki şekilde ortaya çıkmaktadır: Bunlardan birincisi, kamu tüketim harcamalarının özel tüketim harcamalarını azaltması; diğer bir deyişle, özel tüketim harcamaları üzerinde itme etkisinin oluşması şeklindedir. İkincisi ise, kamu tüketim harcamalarının özel tüketim harcamalarını artırması; diğer bir deyişle, özel tüketim harcamaları üzerinde çekme etkisinin oluşması şeklindedir. Bu bölümde, bahsedilen bu iki etkiyi destekleyen çalışmalara sırasıyla yer verilecektir.

Kamu harcamaları ve özel tüketim harcamaları arasındaki ilişkiyi ilk inceleyen iktisatçı Bailey (1971)'dir (Dahmardeh vd., 2011, s.140). Bailey, kamu harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında ikame etkisinin varlığını ve kamu harcamalarının özel tüketim üzerinde itme etkisi oluşturduğunu iddia etmiştir (Alessandro D', 2010, s.41).

Herrou-Aragon ve Utrera tarafından 2001 yılında yapılan çalışmada yazarlar, Arjantin ekonomisinde uygulanan maliye politikalarının özel tüketim harcamaları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. 1952-1985 dönemine ilişkin yıllık veriler kullanılarak yapılan analizde kamu harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı, ayrıca aynı dönemde vergilemenin özel tüketim harcamaları üzerinde ise istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Herrou-Aragon ve Utrera, 2001). Ho ise, 2001 yılında yaptığı çalışmada, 24 OECD ülkesinde kamu harcamaları ve özel tüketim harcamaları arasındaki ilişkiyi panel eşbütünleşme testi ve dinamik en küçük kareler yöntemi (DOLS) kullanarak test etmiştir. Yazar çalışmasında, kamu ve özel tüketim harcamaları arasında itme etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır (Ho, 2001, s.95-108).

Kwan tarafından 2006 yılında yapılan çalışmada, dokuz Doğu Asya ülkesinde 1960-2002 dönemine ait veriler kullanılarak kamu ve özel tüketim harcamaları arasındaki ikame ilişkisi incelenmiştir. Yapılan panel eşbütünleşme analiziyle ülkelerin kamu tüketim harcamalarının özel tüketimleri üzerindeki itme etkisinin varlığı ortaya konulmuştur. Ancak, çalışmada ülkeler ayrı ayrı analiz edildiğinde, kamu ve özel tüketim arasındaki ikamecilik derecesinin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (Kwan, 2006).

Düzgün ve Bilgili tarafından 2008 yılında yapılan çalışmada, maliye politikasının etkinliği çerçevesinde, kamu tüketim harcamalarının özel tüketim üzerindeki etkisi test edilmiştir. Çalışmada, Orta Asya ülkelerine ait ve 1990-2003 yılları arasındaki döneme ilişkin veriler kullanılarak, panel veri analizi yapılmıştır. Yazarlar, uyguladıkları sabit etkiler modeline ilişkin test sonuçlarına göre, kamu tüketim harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında ters yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Harcanabilir gelirin ise özel tüketim üzerinde pozitif etkisi vardır. Araştırma sonucuna göre bu durum, itme etkisinin varlığını ve Orta Asya ülkeleri için maliye politikasının etkinliğinin sınırlı olduğunu ortaya çıkarmıştır (Düzgün ve Bilgili, 2008, s.75-88).

Kraipornsak tarafından Tayland ekonomisi için yapılan 2010 yılına ait bir çalışmada, kamu tüketim harcamaları ile sermaye harcamalarının ekonomi üzerindeki ve özel tüketim üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, kamu tüketim harcamalarının GSYİH artışına olumsuz etkisi görülürken, özel tüketim veya GSYİH artışı üzerinde ise kamu sermaye harcamalarının etkisi bulunmadığı sonucuna varılmıştır (Kraipornsak, 2010, s.146-153).

Dahmardeh vd. tarafından yapılan ve 2011 yılında yayınlanan çalışmada, seçilmiş 13 gelişmekte olan Asya ülkesi için 1990-2006 yılları arasındaki yıllık veriler kullanılarak, kamu tüketim harcamaları ve özel tüketim harcamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yazarlar çalışmalarında panel birim kök testleri, panel koentegrasyon testleri ve dinamik en küçük kareler yöntemini (DOLS) kullanmışlardır. Panel birim kök ve panel koentegrasyon testi sonuçları, değişkenler arasında uzun süreli bir ilişkiyi ortaya çıkarmıştır. Model tahmin sonuçlarında kamu harcamalarındaki artışın özel tüketim harcamaları üzerinde azaltıcı etkisi olduğu; bir başka ifadeyle, itme etkisinin varlığı tespit edilmiştir (Dahmardeh vd., 2011, s.140-146).

Furceri ve Sousa tarafından yapılan ve yine 2011 yılına ait olan bir çalışmada, kamu tüketim harcamalarının özel sektör üzerinde itme veya çekme etkisinin olup olmadığını araştırılmıştır. Çalışmada 1960-2007 arası dönem ve 145 ülke incelenmekte, yöntem olarak ise panel veri analizi kullanılmaktadır. Analizde kamu harcamalarının, önemli düzeyde hem özel tüketimi hem de özel yatırımları olumsuz etkilediği ve itme etkisi oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar birçok ekonometrik yöntem kullanılarak test edilmiş, ekonometrik ve istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur (Furceri ve Sousa, 2011, s.516-533).

Mahmud ve Mansur tarafından Bangladeş ekonomisi için yapılan 2012 yılına ait çalışmada, durağan olmayan veri sorununu çözmek için, eşbütünleşme ve hata düzeltme modeli stratejileri kullanılmış, kamu-özel tüketim ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada eşbütünleşme yöntemi iki farklı şekilde uygulanmış ve her iki durumda da kamu-özel tüketim değişkenleri arasında uzun vadede pozitif ilişki bulunmuştur. Ancak, hata düzeltme modelinde kısa vadede kamu ve özel tüketim arasında ters bir ilişki bulunmuştur. Granger nedensellik testi sonuçları, kamu harcamaları ve özel tüketim harcamaları arasında uzun süreli olmayan nedensellik ilişkisini göstermiştir. Ancak genel olarak araştırma sonuçları, kamu tüketimi kararları ile özel tüketim kararlarının ilişkisiz olduğunu göstermektedir. Araştırmada uzun vadede kamu tüketim harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında itme veya çekme etkisi ilişkisi kurulamazken, kısa vadede bu etkinin itme etkisi olacağı sonucuna varılmıştır (Mahmud ve Mansur, 2012).

Ho tarafından yapılan 2004 yılına ait çalışmada, 1961-1999 yılları arasında Japonya ekonomisine ait veriler zaman serileri analizi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Japonya'da ilgili döneme ilişkin kamu tüketim harcamaları ve özel tüketim harcamaları arasında bir tamamlayıcılık ilişkisi (çekme etkisi) olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ho, 2004, s.162-174). Eriksson'un 2005 yılındaki çalışmasında, kamu ve özel tüketim harcamaları arasındaki ilişki, 23 OECD ülkesindeki 1970-2001 yılları arasındaki döneme ait verilerle analiz edilmiştir. Ampirik analiz Westerlund tarafından 2005 yılında yeni geliştirilen CUSUM testi kullanılarak panel eşbütünleşme

analizi ile yapılmıştır. Ampirik analiz sonuçları, kamu tüketim harcamalarının OECD ülkelerinin çoğunda özel tüketimin tamamlayıcısı olduğu ve ülkelerden sadece bir kaç tanesinde itme etkisinin ortaya çıktığını göstermektedir (Eriksson, 2005). Anoruo tarafından 2005 yılında yapılan diğer bir çalışmada, panel veri analizi yöntemi kullanılarak, 24 Afrika ülkesi için kamu harcamaları ve özel tüketim harcamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda kamu harcamalarının özel tüketim harcamalarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, kamu harcamaları ile özel tüketim harcamaları ilişkisinin tamamlayıcılık yönünde (çekme etkisi) olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Neticede yazarlar maliye politikası uygulamalarının özel tüketim harcamalarını etkilediği ve bu nedenle de ekonomik faaliyetleri uyarmak için bir araç olarak kullanılabilmesi önerisinde bulunulmuştur (Anoruo, 2005, s.249-256). Yine Ho ve Nieh'e ait 2006 yılındaki bir çalışmada da, 23 OECD ülkesi için 1981-2000 yıllarını kapsayan verilerle kamu harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerinde itme etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda genişletici kamu harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerinde itme etkisinin olmadığı, aksine çekme etkisi olduğu tespitinde bulunulmuştur (Ho ve Nieh, 2006, s.133-148).

Schlarek tarafından yapılan ve 2007 yılında yayınlanan çalışma, 40 ülkede (19'u gelişmiş ve 21'i ise gelişmekte olan ülke) 1970-2000 yılları arasındaki dönemde maliye politikası şoklarının özel tüketim üzerindeki etkisini incelemektedir. Araştırma sonuçları genel olarak, kamu tüketim harcamalarının etkisinin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için Keynesyen etkilere sahip olduğu yönündedir. Çalışmaya göre bu etki, gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelere göre daha fazladır. Araştırma sonucunda ulaşılan sonuç, kamu ve özel tüketim harcamaları arasında bir tamamlayıcılık ilişkisi (çekme etkisi) olduğu yönündedir (Schlarek, 2007, s.912-939). Endegnanew ise 2009 yılında yaptığı çalışmada, 17 gelişmekte olan ülke için kamu harcaması artışlarının özel tüketim üzerindeki etkisini SVAR (Structural Vector Autoregressive) modeli ile test etmiştir. Araştırma sonuçları, incelenen ülkelerde eş zamanlı olarak kamu harcamalarındaki artışa bağlı olarak özel tüketim harcamalarının arttığını göstermiştir. Bu sonuç, kamu harcamaları artışının özel tüketim üzerindeki Keynesyen etkisinin gelişmekte olan ülkeler açısından ampirik bir kanıttır. Araştırmanın ampirik sonucu, kısa vadede gelişmekte olan ülkeler için maliye politikasının istikrarlı bir araç olduğunu ortaya koymuştur (Endegnanew, 2009). Alessandro D' tarafından yapılan 2010 yılına ait çalışmada da İtalya'da bulunan yirmi bölge için, 1980-2003 yılları arasındaki döneme ait verilerle panel veri analizi yöntemi uygulanarak, kamu harcamalarının özel tüketim üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında kamu harcamalarının özel tüketim üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu (çekme etkisi) hipotezini destekleyen kanıtlar bulunmuş ve kamu harcamalarının özel üretim fonksiyonuna da katkısı olduğu doğrulanmıştır (Alessandro D', 2010, s. 40-57). İlgün tarafından Türkiye için yapılan 2010 yılındaki diğer bir çalışmada ise üçer aylık veriler kullanılarak 1987-2009 dönemine ilişkin kamu tüketim harcamaları ve özel tüketim harcamaları arasındaki ilişki ARDL (Autoregressive Distributed Lag Model) yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları, kamu nihai tüketim harcamalarının özel tüketimi pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Bu durum literatürdeki Keynesyen yaklaşıma uygun bir sonuçtur (İlgün, 2010, s.233-253).

2. Model ve Veri

Ekonomik araştırmalarda kullanılan veriler oldukça çeşitlilik göstermekte ve bu çeşitlilikleri sebebiyle analizler yapılarına uygun farklı modellerle gerçekleştirilebilmektedir. Bu verilerin değişik tırlerine örnek olarak istatistiksel ve ekonometrik olarak yatay kesit veriler, zaman serileri veya yatay kesit verileri ile zaman serilerinin birleşiminden oluşan panel veriler verilebilmektedir. Zaman boyutuna sahip kesit serilerini kullanarak ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine ‘panel veri analizi’ adı verilmektedir. Bu analizde zaman serileri ile kesit serileri bir araya getirilerek, hem zaman hem de kesit boyutuna sahip veri seti oluşturulmaktadır (Güvenek ve Alptekin, 2010: s.179).

Çalışmanın bu bölümünde, 27 AB yesi ülke ile Türkiye rneğinde 1990-2010 yılları arası yıllık veriler kullanılarak, kamu tkretim harcamalarının özel tkretim harcamaları üzerindeki etkisi panel veri analizi ile tahmin edilecektir. Konuyla ilgili çeşitli ampirik çalışmalardan da (Dahmardeh vd. 2011, Düzgün ve Bilgili 2008 ve Alessandro, 2010 gibi) yararlanmak suretiyle modelde kullanılmak üzere bağımlı değişken olarak özel tkretim harcamaları, bağımsız değişkenler olarak da kamu tkretim harcamaları, nüfus, harcanabilir kişiSEL gelir ve tüketicisi fiyat endeksi değişkenleri seçilmiştir.

Modeli tahmin etmek için kullanılan değişkenlerin zaman boyutu $t=21$ ve kesit boyutu $i=28$ ’dir. Modeldeki her bir değişkenin değeri cari Amerikan Doları cinsindedir ve nominal düzeylerinin logaritması alınarak kullanılmıştır. Değişkenlerin solunda bulunacak ‘LN’ veya ‘ln’ logaritmik anlamını ifade etmek üzere kullanılacaktır. Belirtilen değişkenler kullanılarak oluşturulan model řu şekildedir:

$$\ln OZL_TKTM_{it} = \alpha + \beta_1 \ln KM_TKTM_{it} + \beta_2 \ln NFS_{it} + \beta_3 \ln HRC_GLR_{it} + \beta_4 \ln TFE_{it} + e_{it}$$

$t=1, \dots, T; \quad i=1, \dots, N$

Modelde kullanılan değişkenler World Development Indicators CD ROM 2011’den alınmış olup, ilgili değişkenlere ait kodlar ve tanımları aşağıdaki gibidir (World Bank):

OZL_TKTM (NE.CON.PRVT.CD): Hanehalkı (zel) nihai tkretim harcamaları (\$). Dayanıklı ürünlerde dhil olmak üzere tüm mal ve hizmetlerin piyasa değeri ile ölçülmüştür.

KM_TKTM (NE.CON.GOVT.CD): Kamu nihai tkretim harcamaları (\$). Mal ve hizmet alımları için yapılan tüm cari harcamaları kapsar. Literatürde zel tkretim harcamaları üzerindeki etkisi pozitifdir.

NFS (SP.POP.TOTL): lkelerdeki yıllık toplam nüfus miktarı. Özel tkretim harcamaları ile nüfus düzeyi arasında pozitif bir etkileşim olduğu beklenebilir.

HRC_GLR (NY.GNP.MKTP.CD): Kullanılabilir veya harcanabilir kişiSEL gelir (\$). Harcanabilir kişiSEL gelir düzeyinin özel tkretim harcamaları üzerindeki etkisi literatürde pozitifdir.

TFE (**FP.CPI.TOTL**): 2005 (100) yılı baz alınarak belirlenmiş fiyat endeksi değeri. Enflasyon göstergesi olarak kabul edilen değerdir. Enflasyon oranındaki değişim ile özel tüketim harcamaları arasındaki değişimin yönünün paralel olacağı beklenmektedir.

Elde edilen veriler EViews 6.0 ekonometrik analiz programı kullanılarak panel veri regresyonunda sabit etkiler ve tesadüfi (rassal) etkiler modeli ile analiz edilmiş ve Hausman test istatistiği kullanılarak model tahminlerinde kullanılacak en iyi model seçimi yapılmıştır.

3. Panel Birim Kök Testi

Bütün zaman serileri analizinde olduğu gibi, hem zaman hem de yatay kesit analizini birlikte gerçekleştiren panel veri analizlerinde de değişkenler arasında sahte ilişkilere neden olmaması için değişkenlerin durağan olması gerekmektedir (Korkmaz vd., 2010, s.100). Modeli tahmin etmeden önce verilerde durağanlığın araştırılması gerektiğinden değişkenler için birim kök testleri yapılmalıdır. Literatürdeki birim kök testleri arasında, Levin ve Lin& Chu (LLC), Im, Pesaran ve Shin (IPS), Maddala ve Wu (MW) tarafından geliştirilen Fisher Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Fisher PP ve Hadri tarafından geliştirilen testler yer almaktadır. LLC, IPS ve MW testleri (Fisher ADF ve Fisher PP) boş hipotez olarak birim kökün varlığını ileri sürerken, Hadri'nin testinde boş hipotez "Seriler Durağandır" şeklindedir (Çeştepe ve Mıstaçoğlu, 2012, s.132). Son dönemde sektör düzeyinde panel veri birim kök testi yapan çalışmalar arasında en yaygın kullanılan birim kök testleri Levin-Lin ile Im Pesaran Shin testleri gelmektedir. Çalışmamızda Güvenek ve Alptekin (2010) çalışmalarında kullanılmış olan LLC, IPS, Fisher ADF ve PP modellerine ait birim kök testleri kullanılmaktadır.

Tablo 1: Panel Birim Kök Testi (IPS) Sonuçları

Im, Pesaran ve Shin(IPS) W-Stat.	Seviye		Birinci Fark	
	Sabit	Sabit+Trend	Sabit	Sabit+Trend
ln OZL_TKTM	4.03852 (1.0000)	-1.58236 (0.0568)*	10.3332 (0.0000)***	-7.14305 (0.0000)***
ln KM_TKTM	4.86314 (1.0000)	-0.54099 (0.2943)	-9.02660 (0.0000)***	-6.06772 (0.0000)***
ln NFS	0.38642 (0.6504)	-5.33058 (0.0000)***		
ln HRC_GLR	4.12211 (1.0000)	-1.75389 (0.0397)**	-9.56429 (0.0000)****	-5.97948 (0.0000)****
ln TFE	0.08827 (0.5352)	-0.97218 (0.1655)	-6.96572 (0.0000)***	-4.11439 (0.0000)***

Not: IPS testi için parantez içindeki rakamlar ortalama W istatistiklerine ilişkin p değerleridir.*** istatistiğin %1, **istatistiğin en az %5 ve *istatistiğin en az %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: Panel Birim Kök Testi (ADF Fisher) Sonuçları

ADF Fisher Ki-kare	Seviye		Birinci Fark	
	Sabit	Sabit+Trend	Sabit	Sabit+Trend
ln OZL_TKTM	14.7692 (1.0000)	64.6068 (0.2012)	210.617 (0.0000)***	147.943 (0.0000)***
ln KM_TKTM	12.1233 (1.0000)	50.3602 (0.6873)	184.614 (0.0000)***	131.215 (0.0000)***
ln NFS	284.413 (0.0000)***	146.929 (0.0000)***		
ln HRC_GLR	13.8091 (1.0000)	65.9077 (0.1715)	196.007 (0.0000)***	131.582 (0.0000)***
ln TFE	64.6488 (0.2002)	73.1988 (0.0612)*	153.646 (0.0000)***	103.128 (0.0001)***

Not: Fisher ADF testi için parantez içindeki rakamlar ADF-Fisher χ^2 istatistiklerine ilişkin p değerleridir.*** istatistiğin %1, **istatistiğin en az %5 ve *istatistiğin en az %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Panel Birim Kök Testi (LLC) Sonuçları

Levin, Lin ve Chu t*	Seviye		Birinci Fark	
	Sabit	Sabit+Trend	Sabit	Sabit+Trend
ln OZL_TKTM	-1.34868 (0.0887)*	-1.58549 (0.0564)*	-11.3062 (0.0000)***	-9.99205 (0.0000)***
ln KM_TKTM	-0.03461 (0.4862)	-0.67910 (0.2485)	-8.48557 (0.0000)***	-7.01960 (0.0000)***
ln NFS	-4.09895 (0.0000)***	-9.86636 (0.0000)***		
ln HRC_GLR	-1.14804 (0.1255)	-2.71918 (0.0033)***	11.9501 (0.0000)***	-10.2569 (0.0000)***
ln TFE	-1.16398 (0.13412)	1.89205 (0.9708)	-4.79247 (0.0000)***	-2.09316 (0.0182)**

Not: LLC testi için parantez içindeki rakamlar ortalama t istatistiklerine ilişkin p değerleridir.*** istatistiğin %1, **istatistiğin en az %5 ve *istatistiğin en az %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Panel Birim Kök Testi (PP Fisher) Sonuçları

PP- Fisher Ki-kare	Seviye		Birinci Fark	
	Sabit	Sabit+Trend	Sabit	Sabit+Trend
ln OZL_TKTM	10.4485 (1.0000)	52.1848 (0.6201)	230.463 (0.0000)***	147.961 (0.0000)***
ln KM_TKTM	11.1473 (1.0000)	54.3868 (0.5361)	235.870 (0.0000)***	161.246 (0.0000)***
ln NFS	237.119 (0.0000)***	36.3118 (0.9809)		
ln HRC_GLR	8.81569 (1.0000)	41.1522 (0.9314)	200.396 (0.0000)***	132.379 (0.0000)***
ln TFE	78.9858 (0.0232)**	65.1208 (0.1891)	203.218 (0.0000)***	148.235 (0.0000)***

Not: Fisher PP testi için parantez içindeki rakamlar PP Fisher χ^2 istatistiklerine ilişkin p değerleridir.*** istatistiğin %1, **istatistiğin en az %5 ve *istatistiğin en az %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Çalışmada IPS testi, LLC testi ve Maddala ve Wu'nun önerdiği Fisher ADF ve Fisher PP testleriyle panel birim kök testleri yapılmıştır. Yukarıdaki tablodaki testlerdeki gecikme uzunlukları Schwarz bilgi kriterine göre seçilmiştir. Modelimizdeki nüfus (NFS) değişkeni için IPS sabit+trend %1 anlamlılık seviyesinde, Fisher ADF, LLC sabit ve sabit+trend %1 anlamlılık seviyesinde, Fisher PP testinde ise sabit %1 anlamlılık seviyesinde tüm seriler için paneldeki 'her bir seride birim kök vardır' şeklindeki boş hipotez reddedilmektedir. Buna göre nüfus değişkeni için serinin seviye itibariyle durağan olduğu sonucuna varılabilir.

Modelimizdeki diğer değişkenler özel tüketim harcamaları (OZL_TKTM), kamu tüketim harcamaları (KM_TKTM), kişisel harcanabilir gelir (HRC_GLR) ve tüketici fiyat endeksi (TFE) için ise IPS, Fisher ADF, LLC ve Fisher PP testlerinde 'her bir seride birim kök vardır' boş hipotezi reddedilmemektedir. Serilerin birinci farkı alındığında tüm seriler için boş hipotez reddedilmektedir. Seriler birinci farkında durağan hale gelmektedir. Özel tüketim harcamaları, kamu tüketim harcamaları ve kişisel harcanabilir gelir serileri birinci farkında IPS, ADF, LLC ve PP testlerinde sabit ve sabit+trend %1 anlamlılık seviyesinde durağandırlar. Tüketici fiyat endeksi serisi ise birinci farkında IPS, ADF ve PP testlerinde sabit ve sabit+trend %1 anlamlılık seviyesinde, LLC testinde ise sabit %1, sabit+trend %5 anlamlılık seviyesinde durağandır.

4. Panel Eşbütünleşme (Koentegrasyon) Testi

Birim kök testlerinden elde edilen bulgular sonucunda dört seride birim kökün varlığı tespit edilmiş ve serilerin durağan olmadığına karar verilmiştir. İncelememizde Dahmardeh vd. (2011) tarafından da kullanılmış olan panel eşbütünleşme testlerinden Kao panel eşbütünleşme testi, Pedroni panel eşbütünleşme testi ve Hepaktan ve Çınar (2012) tarafından yapılan çalışmada kullanılmış olan Johansen-Fisher panel eşbütünleşme testi kullanılacaktır.

Pedroni ve Kao panel eşbütünleşme testlerindeki hipotezlerimiz aşağıdaki gibidir (Dahmardeh vd., 2011, s.143):

H_0 : Eşbütünleşme yok H_1 :Eşbütünleşme var

Tablo 5: Serilere Ait Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Panel V-İstatistiği	4.444986	0.0000
Panel rho-İstatistiği	1.533503	0.9374
Panel PP-İstatistiği	-3.052083	0.0011
Panel ADF-İstatistiği	-5.042893	0.0000
Group rho-İstatistiği	4.003473	1.0000
Group PP-İstatistiği	-3.326817	0.0004
Group ADF-İstatistiği	-6.153564	0.0000

Pedroni (1999) eşbütünleşme testi, yatay kesit bağımlılığı olmadığı varsayımı altında 7 farklı test ile panel verilerinin eşbütünleşik olup olmadığının sınanmasında kullanılır. Bu 7 farklı testin 4 tanesi within tahmincisini 3 tanesi ise between tahmincisini kullanarak tahminlemede bulunur (Hepaktan ve Çınar, 2012, s.54). Model bireysel sabit ve bireysel trend varsayımı altında, Schwarz kriteri kullanılarak tahminlenmiştir.

Panel rho ve group rho istatistikleri dışında diğer tüm testlerde istatistiki olarak anlamlı bir şekilde boş hipotez olan ‘eşbütünleşme yoktur’ reddedilmiştir. Pedroni eşbütünleşme testi sonuçlarına göre serilerde eşbütünleşme olup olmadığını gösteren yedi istatistikten beş tanesinde “Eşbütünleşme yok” boş hipotezi reddedilmiş, iki tanesinde ise kabul edilmiştir. Bu test sonuçlarına göre serilerimiz arasında eşbütünleşme olduğu sonucuna ulaşıldığı için uzun dönemde değişkenlerimiz arasında birlikte hareket varlığı kabul edilmektedir. Pedroni (1999), özellikle küçük örneklem için panel-ADF ve grup-ADF testlerinin daha anlamlı sonuçlar vereceğini göstermiştir. Bu uygulamada da, bu testlerin anlamlı çıkması, panel verilerinde eşbütünleşmenin anlamlı bir göstergesidir (Hepaktan ve Çınar, 2012, s.54).

Tablo 6: Serilere Ait Kao Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
ADF	-10.04848	0.0000
Residual Variance	0.001321	
HAC variance	0.001316	

Kao eşbütünleşme testi sonuçlarına göre boş hipotezimiz reddedilmiş (0.0000 değerinin 0.05 değerinden küçük olması sebebiyle) ve değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Olasılık değerinin anlamlı çıkması sonucunda,

boş hipotez olan “eşbütünleşme yoktur” hipotezi reddedilmiş ve alternatif hipotez olan “eşbütünleşme vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 7: Serilere Ait Johansen Fisher Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	Fisher İstatistiği (trace test)	Olasılık Değeri	Fisher İstatistiği (max-eigen test)	Olasılık Değeri
None	1114.	0.0000	744.1	0.0000
At most 1	650.5	0.0000	425.9	0.0000
At most 2	310.0	0.0000	197.9	0.0000
At most 3	173.9	0.0000	137.2	0.0000

Johansen Fisher panel eşbütünleşme (eşbütünleşme) testinin uygulanması sonucunda, hem trace hem de max-eigen istatistiklerinin olasılık değerlerine göre boş hipotez, istatistiki olarak anlamlı bir düzeyde reddedilmiştir. Alternatif hipotez olan bütün ülkeler için seriler arasında eşbütünleşme olduğu kabul edilmiştir.

5. Panel Veri Model Tahmin Sonuçları

Yatay kesit veri birçok birim için sadece bir dönem hakkında bilgi verirken, zaman serisi verisi sadece bir birimin dönemlere göre bilgisini vermektedir. Modellerde hem dönemlere, hem de birimlere göre bilgiler isteniyorsa, panel veri kullanılmalıdır (Baltagi, 2005, s.18). Modelin hem zaman hem de kesit veriler uyarmasında tahmin yöntemi olarak regresyon ile tahmini aşamasında kullanılacak iki yöntem vardır. Bu yöntemler: Sabit etkiler yöntemi ve tesadüfi etkiler yöntemidir.

Bir panel veri setiyle çalışılırken tesadüfi etkilerin mi yoksa sabit etkilerin mi kullanılacağını belirlemek üzere çeşitli testler uygulanmaktadır. Birim veya birim ve zaman farklılıklarını temsil eden katsayıların, yani tesadüfi etkili modelin hata terimi bileşenlerinin modeldeki bağımsız değişkenlerden ilişkisiz olduğu hipotezinin geçerliliği, Hausman tarafından önerilen test istatistiği ile incelenebilmektedir (Greene, 2003, s.76). Bu çalışmada modelin tahmininde sabit ve tesadüfi etki yöntemlerinden hangisinin daha uygun olduğuna karar verilebilmesi için “Hausman Testi” kullanılmıştır. Hausman test istatistiği, yatay kesite özgü bireysel etkiler (ϵ_i) ile açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyonu test etmektedir. Bu test istatistiği asimptotik χ^2 dağılımına sahiptir. Sıfır hipotezinin reddedilmesi, tesadüfi etkiler modeline karşı sabit etkiler modelinin kabul edilmesi gerektiği sonucuna ulaştırmaktadır. Modelde panel birim kök testi sonuçlarına göre durağan olan NFS değişkeni normal şekliyle (seviyesinde) kullanılmıştır. Durağan olmayan OZL_TKTM, KM_TKTM, HRC_GLR ve TFE değişkenlerinin ise birinci farkları alınarak kullanılmıştır. Bu çalışmada modelin tahmininde sabit ve tesadüfi etki yöntemlerinin hangisinin daha uygun olduğuna karar verilmesi için kullanılan “Hausman Testi” sonuçlarına göre (Hausman test istatistiği= 15,523596 ve prob=0.0000); “ $H_0: E(\epsilon_i|X_{it})=0$ ülke ve zaman etkileri rassaldır, yani (ϵ_i) ile açıklayıcı değişkenler arasında korelasyon yoktur” sıfır hipotezi reddedilmiş ve sabit etki modeli tesadüfi etki modeline göre tercih edilmiştir.

Tablo 8: Modele İlişkin Hausman Model Belirleme Testi ve Panel Regresyon Analizi Sonuçları Özet Tablosu

Hausman Testi Ki-kare İstatistik Değer	15.523596	
Hausman Olasılık	(0.0000)*	
Hausman Testi sonuçlarına göre; analizlerde Sabit Etkiler Modeli sonuçları dikkate alınıp değerlendirilmeler yapılacaktır.		
Bağımsız Değişkenler	Sabit Etkiler Modeline İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	Tesadüfi Etkiler Modeline İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları
	Bağımlı Değişken Δ ln OZL TKTM	Bağımlı Değişken Δ ln OZL TKTM
Sabit Terim (C)	-0.628600 (-8.851066)***	-0.613916 (-9.058928)***
Δ ln KM_TKTM	-0.251827 (-12.35323)***	-0.240906 (-12.22805)***
(Düzye) ln NFS	0.099655 (15.76550)***	0.096794 (15.90158)***
Δ ln HRC_GLR	1.167999 (51.76055)***	1.159868 (52.78929)***
Δ ln TFE	0.001784 (6.696911)***	0.001552 (8.807264)***
Toplam Panel (Unbalanced) Gözlemleri	570	570
Dönem (1990-2010)	21	21
Kesit (Ülke Sayısı)	28	28
R²	0.997543	0.997466
Düzeltilmiş (Adj.) R²	0.997435	0.997448
Durbin-Watson İst.	0.211681	0.215251
F-Değeri	9218.729	55607.45
Olasılık (F-Değeri)	0.000000	0.000000
Δ işareti değişkenlerin birinci dereceden farklarının alındığını gösterir. Parantez içinde t-istatistik değerleri verilmiştir. ***%1, **%5, *%10 anlamlılık seviyesini göstermektedir.		

Sabit etkiler modeline ilişkin test sonuçlarına göre; kamu tüketim harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı ve ters yönlü bir ilişki vardır. Kamu tüketim harcamaları artarken veya azalırken, özel tüketim harcamalarında ters yönlü değişimler meydana gelmektedir. Bu sonuç, kamu tüketim harcamalarının özel tüketim üzerinde itme etkisinin olduğunu ve her iki değişken arasında ikameci bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Diğer değişkenlerimiz olan

harcanabilir gelir, nüfus ve tüketici fiyat endeksi değişkenleri ile özel tüketim harcamaları arasında istatistiksel olarak %1 seviyesinde anlamlı ve doğrusal bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özel tüketim harcamalarını pozitif ve en yüksek etkileyen değişken ise harcanabilir kişisel gelir değişkenidir. Harcanabilir kişisel gelir ve nüfus değişkenine ilişkin katsayı işareti, iktisat teorisinin ortaya koyduğu beklentilere uygundur. 27 AB üyesi ülkenin ve Türkiye'nin yıllık verilerinden hareketle yapılan bu ekonometrik araştırma sonuçları genişletici maliye politikasının toplam talep üzerinde genişletici etkisi olacağını ifade eden Keynesyen görüşü desteklememekte; aksine kamu tüketim harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerinde itme etkisinin olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Makroekonomik analizlerde, kamu harcamalarının toplam talebi önemli ölçüde değiştirdiği kabul edilmektedir. Bu doğrultuda Keynesyen görüş, kamu harcamalarında meydana gelecek bir artış ile üretimin, istihdamın ve tüketimin artacağını (çekme etkisi) savunmaktadır. Bununla birlikte, neoklasik ekole mensup iktisatçılar, bu görüşün her zaman geçerli olduğuna karşı çıkmaktadır. Örneğin, kamu harcamaları ile özel tüketim arasındaki ilişkiyi literatürde ilk olarak inceleyen Bailey, kamu kesimince sunulan mal ve hizmet miktarındaki artışın doğuracağı genişletici etkinin, özel kesimin tüketim ve yatırım harcamalarını azaltabileceğinden (itme etkisi) bahsetmektedir.

Bu çalışmada AB ülkeleri ve Türkiye'de kamu tüketim harcamaları ile özel tüketim harcamalarının ilişkisi incelenmiştir. Kamu tüketim harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerindeki etkisi, 27 AB üyesi ülke ile Türkiye örneğinde, 1990-2010 yılları arasındaki yıllık veriler kullanılarak panel veri analizi ile tahmin edilmiştir. Modelde bağımlı değişken olarak özel tüketim harcamaları, bağımsız değişkenler olarak da kamu tüketim harcamaları, nüfus, harcanabilir kişisel gelir ve tüketici fiyat endeksi değişkenleri seçilmiştir.

Sabit etkiler modeline ilişkin test sonuçlarına göre; kamu tüketim harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı ve ters yönlü bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir deyişle, kamu tüketim harcamaları artarken ya da azalırken, özel tüketim harcamalarında ters yönlü değişimler meydana gelmektedir. Bu sonuç, kamu tüketim harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerinde itme etkisinin olduğunu ve dolayısıyla, her iki değişken arasında ikameci bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Yapılan çalışmanın sonuçları, genişletici maliye politikasının toplam talep üzerinde genişletici etkisi olacağını ifade eden Keynesyen görüşü desteklememekte; aksine, kamu tüketim harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerinde itme etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, Bailey (1971), Ho (2001), Düzgün ve Bilgili (2008), Dahmardeh vd. (2011) ve Furceri and Sousa (2011)'nin çalışmalarında elde edilen sonuçlara paralellik göstermektedir.

Kaynakça

Alessandro D', A. (2010), "How Can Government Spending Affect Private Consumption? A Panel Cointegration Approach", **European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences**, 18, pp.40-57.

- Anoruo, E. (2005), "Government Spending and Private Consumption Among Select African Countries: A Panel Data Approach", **Indian Journal of Economics and Business**, 2, pp. 249-256.
- Ataç, B. (1997), **Maliye Politikası: Gelişimi, Amaçları, Araçları ve Uygulama Sorunları**, Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No: 118, Eskişehir
- Baltagi, B. H. (2005), **Econometric Analysis of Panel Data**, Third Edition, John Wiley&Sons Ltd., England.
- Barro, R. J. (1980), **Output Effects of Government Purchases**, NBER Working Paper Series, No: 432, January.
- Barro, R. J. (1989), "The Ricardian Approach to Budget Deficits", **The Journal of Economic Perspectives**, 3 (2), (Spring) pp.37-54.
- Çeştepe, H. ve Mıstaçoğlu, T. (2012), "Gümrük Birliğinin Doğrudan Yatırımlara Etkisi: Avrupa Birliğinin Yeni Üyeleri ve Türkiye Üzerine Bir Panel Veri Analizi", **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, XXXII (I), ss.123-140.
- Dahmardeh, N., Pahlavanı, M. and Mahmoodi, M. (2011), "Government Spending and Private Consumption in Selected Asian Developing Countries", **International Research Journal of Finance and Economics**, 64, pp.140-146.
- Dökmen, G. ve Vural, T. (2011), **Maliye Politikasının Keynesyen Olmayan Etkileri: Türkiye Örneği**, Maliye Dergisi, Sayı: 161, Temmuz-Aralık, ss.118-132
- Düzgün, R. ve Bilgili, E. (2008), "Kamu Tüketim Harcaması ve Özel Tüketim: Orta Asya Ülkeleri Üzerine Panel Veri Analizi", **Sosyoekonomi**, 2008-2, ss.75-88.
- Endegnanew, Y. (2009), "The Effects of Government Spending Shocks on Private Consumption: The Case of Developing Countries", **Thesis**, http://www.erasmus-mundus.univ-paris1.fr/fichiers_etudiants/998_dissertation.pdf, (Erişim: 25.11.2012).
- Eriksson, A. (2005), "A Panel Cointegration Analysis of the Relation Between Private and Government Consumption", **Working Papers**, Department of Economics, Lund University, http://www.nek.lu.se/publications/workpap/Papers/WP06_2.pdf, (Erişim: 01.11.2012).
- Feldstein, M. S. (2009), **Rethinking the Role of Fiscal Policy**, NBER Working Paper Series, No: 14684, January.
- Furceri, D. and Sousa R. M. (2011), "The Impact of Government Spending on the Private Sector: Crowding-out versus Crowding-in Effects", **KYKLOS**, 64(4), pp. 516-533.

- Graham, F. C. (1993), “*Fiscal Policy and Aggregate Demand: Comment*”, **The American Economic Review**, 83, pp.659-666.
- Greene, W. H. (2003), **Econometric Analysis**, Prentice Hall, New Jersey.
- Güvenek, B. ve Alptekin, V. (2010), “*Enerji Tüketimi ve Büyüme İlişkisi: OECD Ülkelerine İlişkin Bir Panel Veri Analizi*”, **Enerji, Piyasa ve Düzenleme**, Cilt:1, Sayı: 2, ss.172-193.
- Hepaktan, E. ve Çınar, S. (2012), “*OECD Ülkelerinde Büyüme-Cari İşlemler Dengesi İlişkisi: Panel Veri Analizi*”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 12(1), ss.43-58.
- Herrou-Aragon, A. and Utrera, G. E. (2001), “*Public Expenditure and Private Consumption in Argentina: Some Empirical Results*”, **Documento de Investigación DI-007-E**, Universidad Siglo 21, <http://www.cdi.mecon.gov.ar/biblio/docelec/unisig21/DI-7.pdf>, (Erişim:10.09.2012).
- Ho, T. W. (2001), “*The Government Spending and Private Consumption: A Panel Cointegration Analysis*”, **International Review of Economics and Finance**, 10, pp. 95-108.
- Ho, T. W. (2004), “*Cointegration, Government Spending and Private Consumption: Evidence from Japan*”, **The Japanese Economic Review**, 55(2), pp. 162-174.
- Ho, T. W. and Nieh, C. C. (2006), “*Does the Expansionary Government Spending Crowd Out The Private Consumption? Cointegration Analysis in Panel Data*”, **The Quarterly Review of Economics and Finance**, 46, pp. 133-148.
- İlgün, M. F. (2010), “*Genişletici Mali Daralma Hipotezinin Temelleri ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Uygulama*”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 35, Ocak-Temmuz 2010, ss. 233-253.
- Korkmaz, T., Yıldız, B. ve Gökbulut, R. İ. (2010), “*FVFM'nin İMKB Ulusal 100 Endeksindeki Geçerliliğinin Panel Veri Analizi İle Test Edilmesi*”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, 39(1), ss.95-105.
- Kraipornsak, P. (2010), “*Impact of Government Spending on Private Consumption and on the Economy: The Case of Thailand*”, **International Journal of Human and Social Sciences**, 5(3), pp. 146-153.
- Kwan, Y. K. (2006), **The Direct Substitution Between Government and Private Consumption in East Asia**, NBER Working Paper Series, No: 12431, August.
- Mahmud, M. N. and Mansur, A. (2012), “*Government Expenditure and Household Consumption in Bangladesh Through The Lens of Economic Theories: An Empirical Assessment*”, **MPRA Paper No: 36035**, http://www.mpra.ub.unimuenchen.de/36035/1/MPRA_paper_36035.pdf, (Erişim:05.12.2012)

Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 22, Sayı1, 2013, Sayfa 381-398

Schclarek, A. (2007), “*Fiscal Policy and Private Consumption in Industrial and Developing Countries*”, **Journal of Macroeconomics**, 29, pp. 912-939.

World Bank (2012), **World Development Indicators (WDI Online Veritabanı)**, <http://www.data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>, (Erişim:15.10.2012).

